

## הוראות המפקח על הבנקים בנושא ניהול מסגרות אשראי בחשבונות עובר ושב

יואב להמן - המפקח על הבנקים

### מה בעצם רע במצב הקיים? הרי אנו חיים איתו כל כך הרבה זמן...

הבעיה המרכזית במצב השורר כיום, שאותה ראה המפקח על הבנקים כמחייבת את התערבותו, היא אי הוודאות המובנית של הלקוח שחשבונו נמצא ביתרת חובה חריגה: הלקוח אינו יודע מה גובה מסגרת האשראי העומדת לרשותו בפועל, ועל כן אינו יודע בוודאות אם הבנק יכבד חיובים שונים המוצגים בחשבונו, כגון צ'קים או הרשאות לחיוב חשבון. החזרת חיובים בשל חוסר כיסוי כרוכה בתשלום עמלות לבנק, ובהוצאות נוספות, וכן עלולה לגרום לאי נעימות, ולאי עמידה בהתחייבויות, ואף לחשוף את הלקוח לתביעות. החזרת צ'קים מחוסר כיסוי עלולה להוביל אף להגבלת החשבון על פי חוק צ'קים ללא כיסוי. תופעת החריגות ממסגרות האשראי מקשה גם על קיום נאות של חוק צ'קים ללא כיסוי ועל אכיפתו, ולכן פוגעת במחזיקים בצ'קים כאלה ובאמון הציבור באמצעי תשלום זה. בגלל אותו חוסר שקיפות ואי ודאות לגבי כיבוד החיובים, הלקוח תלוי בהחלטות שרירותיות של הבנק אם לכבד חיוב זה או אחר – החלטות הנובעות לעיתים משיקולים המשתנים לבקרים. לא אחת קורה, שהיעדרות זמנית של פקיד או

חילופי מנהלים בסניף מחוללים שינוי מהותי ביחס ללקוח מסוים. ההוראה החדשה תמנע בעיות אלו, כי לפיה כל התנאים של מסגרת האשראי יסוכמו מראש ובכתב.

רבים רואים במשיכת היתר מקור הכנסה נוסף למשק הבית, אשר בלעדיו אי אפשר "לגמור את

חשבונות העובר ושב בבנקים משמשים את הציבור כאמצעי עיקרי לניהול פעילותו השוטפת: אליהם מוזרמות הכנסות הלקוחות (משכורת, גמלה וכו'), ומהם נמשכים הכספים הדרושים להוצאות השוטפות והמיוחדות. בתקופות מסוימות, שבהן ההוצאות עולות על ההכנסות, עשוי הלקוח להזדקק להלוואות גישור. אמצעי נוח ומקובל מאוד בישראל הוא העמדת אשראי זה בחשבון העו"ש עצמו – שגולש ליתרה שלילית בפרקי זמן אלה. אך כמו לגבי כל הלוואה, חשוב שהלקוח והבנק יכלכלו את צעדיהם בתבונה. הכלל המרכזי, כמו בכל הלוואה, הוא ששני הצדדים – הלקוח והבנק – יסכימו ביניהם על היקף ההלוואה שדרוש ללקוח, והבנק נכון להעמיד לרשותו. במתכונת הסדרי האשראי בחשבונות העו"ש סכום זה נקבע כ"מסגרת האשראי" בחשבון. בישראל, שבה השימוש במסגרות אשראי נפוץ במיוחד, התפתחה במהלך השנים פרקטיקה בנקאית שהשלימה עם היווצרות תדירה ומתמשכת של חריגות ממסגרות האשראי המאושרות. חריגות אלו הפכו ל"נורמה", עד כדי כך, שהלקוח והבנק כבר אינם מבחינים בין לבין משיכת היתר המאושרת שעומדת לרשות הלקוח. אף על

פי שהבנק מאשר למעשה את החריגה בכבדו את החיובים שיצר אותה, הוא מחייב את הלקוח בגינה בריבית גבוהה מזו שהוא גובה על האשראי במסגרת. הוראה חדשה שפרסם המפקח על הבנקים, יואב להמן,

נועדה להפסיק נוהג נפסד זה, שאין דומה לו בעולם. ההוראה תיכנס לתוקף בתחילת שנת 2006.

**הבעיה המרכזית במצב הנוכחי היא אי הוודאות המובנית של הלקוח באשר להיקף המשיכה-מחשבונו, שיאשר הבנק.**

## עיקרי ההוראה החדשה

בהוראה נדרשים הבנקים לתאם ולקבוע בהסכם, עם כל אחד מלקוחותיהם, מסגרת אשראי שתתאים לצרכיו, לכושר ההחזר שלו ולביטחונותיו. ההסכם שייחתם בין הלקוח לבנק יבהיר את המחויבות של שני הצדדים לפעול בתוך המסגרת המאושרת בלבד, בלא חריגה ממנה. יודגש – אין כוונת

ההוראה לגרום בהכרח לצמצום האשראי בעו"ש: לא מן הנמנע שהבנק, אשר ממילא כיבד גם בעבר את משיכות היתר החורגות, יעמיד ללקוח, על פי ההסכם, מסגרת מוגדלת – שתכסה את החריגות שהוא כיבד ממילא בעבר, או אף למעלה מזה – הכול בהתאם ליכולות ההחזר, לצורכי הלקוח ולמדיניות הבנק. אם הבנק יבחר להקטין את המסגרת הכוללת של הלקוח (בהשוואה להיקף שנמשך בעבר), משמעות הדבר שהוא שינה את טעמו, וסבור שהייתה זו טעות מצדו לאפשר בעבר אותן משיכות מוגדלות. מכל מקום, קביעת מסגרת האשראי נתונה להחלטתו של הבנק, ואינה נובעת מההוראה החדשה של המפקח על הבנקים.

כדי למנוע קשיים טכניים ותקלות, שיפגעו בלקוחות, ההוראה מאפשרת לבנק גמישות: כך, למשל, אם הגיע אליו חיוב מסוים על חשבון הלקוח, שכיבודו ייצור חריגה מהמסגרת, הוא רשאי להגדיל ביוזמתו את המסגרת, ולו זמנית, באופן שיאפשר את המשיכה הנוספת בלי לגרום לחריגה בחשבון. הגדלה זו תיעשה באותם תנאים שנקבעו בהסכם המסגרת הראשוני; הבנק אינו רשאי לגבות עליה ריבית גבוהה יותר או עמלה. הוא גם מחויב להודיע ללקוחו על המסגרת הנוספת ותנאיה (לרבות משך תוקפה), כדי שהלקוח לא יופתע

החודש". זוהי טעות קשה: מדובר בהלוואה יקרה, שעליה הלקוח מפסיד כסף רב. הלוואה אינה מקור הכנסה; אמנם היא מאפשרת ללקוח, לפרק זמן מסוים, להגדיל את הוצאותיו מעבר להכנסותיו, אך משניצל את מלוא היקפה עליו לשוב ולהקטין את ההוצאות לגובה הכנסותיו; נוסף על כך מוטלת עליו הוצאת ריבית כבדה, המקשה עוד יותר לאזן בין

ההכנסות להוצאות. יתר על כן, ההלוואה באמצעות חריגה מהמסגרת היא היקרה ביותר מבין ההלוואות שהבנקים מעמידים ללקוחות; כדאי ואפשר להחליפה בהלוואה זולה יותר! לקוחות רבים אינם מודעים לכך, ומשלמים לבנק סכומים גבוהים ומיותרים, שאותם ניתן לחסוך בנקל.

חריגה של לקוחות ממסגרות האשראי היא בעייתית גם מנקודת מבטו של הבנק: במצב השורר כיום עלולות להיפגם באופן מהותי השליטה של הבנק בסיכוני האשראי של הלווים הספציפיים ויכולתו להעריך מראש את סיכוני תיק האשראי שלו ואת רווחיותו הכוללת. פקיד הסניפים מקדישים חלק ניכר מזמנם למעקב אחר חריגות ולניהול דין ודברים מתמשך עם לקוחות בעניין כיבוד חיובים למרות החריגה בחשבון. השינוי בעקבות ההוראה יתרום אפוא גם לניהול התקין של הבנקים.

אף כי "חיינו עם זה" בישראל תקופה ארוכה, אין סיבה להשלים עם העיוותים; ראוי לתקן אותם – לטובת הלקוחות והניהול הבנקאי התקין. התיקון אפשרי בלי

לאבד מהנוחות והגמישות שבניהול אשראי בחשבונות העו"ש, וזאת באמצעות יישום ההוראה החדשה, שנועדה "להכניס את החריגות למסגרת".

**ההלוואה באמצעות חריגה מהמסגרת היא היקרה ביותר מבין ההלוואות שהבנקים מעמידים ללקוחות; כדאי ואפשר להחליפה בהלוואה זולה יותר.**

**בהוראה החדשה הבנקים נדרשים לתאם ולקבוע בהסכם, עם כל אחד מלקוחותיהם, מסגרת אשראי שתתאים לצרכיו, לכושר ההחזר שלו ולביטחונותיו.**

ולא ייקלע לחריגה בתום פרק זמן זה. בהוראה נקבעו הסדרים נוספים שנועדו להקנות לבנקים גמישות ולמנוע החזרת צ'קים וחיובים אחרים מסיבות טכניות גרידא.

למרות כל אלה עלולות להתהוות אצל לקוחות מסוימים חריגות ממסגרות האשראי - בדרך כלל חובות בעייתיים - שהבנק לא יוכל למנוע. במקרה כזה, קובעת ההוראה, יודיע הבנק ללקוח שעליו לפעול מייד לביטול החריגה ולחידול מיצירת חיובים נוספים, שכיבודם ייצור או יגדיל חריגה מהמסגרת שנקבעה לו. על חריגה כזאת, באשראי שיוגדר כבעייתי, הבנק רשאי לגבות ריבית חריגה.

#### **כיצד להיערך לקראת כניסת ההוראה לתוקף?**

אמנם ההוראה נועדה "להכניס את החריגות למסגרת", אך ראוי לנצל את ההזדמנות לשיפור דרך ההתנהלות בחשבון - הן מצד הלקוח והן מצד הבנק. חשוב שהלקוחות ישלטו בחשבונם - ינהלו את היקף ההוצאות ועיתוין בהתאם למצב החשבון; זאת כדי

לא להיקלע לחריגות לא צפויות ולסירוב של הבנק לכבד צ'קים שכתבו, הוראות קבע שהתחייבו להן וכדומה.

שליטה בהתנהלות החשבון משמעותה שליטה בכל מערך ההוצאות של משק הבית. מכאן

שזוהי הזדמנות לא רק לצאת מהחריגה, אלא לתכנן באופן מושכל יותר את תזרים המזומנים המשפחתי בכללו. אכן, בעקבות ההוראה עלתה

מאוד המודעות לנושא: העיתונות תרמה רבות בכתבות ובמאמרי פרשנות שכללו עצות ללקוחות, "איך לצאת מהאוברדראפט" ואיך לחיות בגבולות התקציב המשפחתי. נפתחו סדנאות שונות לניהול תקציב המשפחה או בשמן האחר - "סדנאות גמילה מהאוברדראפט". חריגה מתמשכת ממסגרת האשראי, ובייחוד חריגה הולכת וגדלה, משמעה הוצאות גבוהות מן ההכנסות, והיא מצביעה בדרך כלל על רמת חיים העולה על היכולת הכלכלית, מצב שעלול להוביל להסתבכות כלכלית קשה. חשבון עו"ש שמתנהל נכון הוא לא תמיד "במינוס", ו"המינוס" המרבי הוא תמיד בגבולות המסגרת.

כדי להבטיח מעבר חלק, ככל הניתן, למציאות החדשה, מומלץ ללקוחות להקדים ולהיערך לקראתה, ולסור לסניף הבנק לשם תכנון מושכל של האשראי שהם נוטלים מהבנקים. זוהי הזדמנות ללקוח לבחון את התנאים שמציע הבנק, להשוותם לאלה של בנקים אחרים, ולבחור בטוב ביותר עבורו.

בסיכום - "הכנסת החריגה למסגרת" היא הזדמנות

לשוב ולשלוט בניהול התקציב המשפחתי - לבחון מחדש אילו הלוואות כדאי לקחת ולהשתחרר מ"אוברדראפט כרוני". חשוב להקדים ולעשות כל זאת מייד, ולא לחכות ל"רגע האחרון" (1.1.06), כי התנאים

שמשגיג הלקוח כשהוא "לחוץ" כמעט תמיד נחותים מאלה שהוא ישיג אם יבדוק, ישווה, יתמקח ויבחר בנחת ובשיקול דעת.

**"הכנסת החריגה למסגרת" היא הזדמנות לשוב ולשלוט בניהול התקציב המשפחתי - לבחון מחדש אילו הלוואות כדאי לקחת ולהשתחרר מ"אוברדראפט כרוני".**